

מראי מקומות - מגילה

יב.

א. אף דניאל טעה בהאי חושבנא

ואין ברור בסוגיין במה טעה. וע' ברש"י בדניאל (ט', ב') שביאר דסבר דהשבעים שנה הם ממלאות בבל, אלא שהוא סבר שאין מלאות בבל כמו שחשב בלשצר, דהיינו שבעים שנה מתחלת מלכות בבל, אלא ע' שנה מכיבוש יהויקים, דהיינו משליטת בבל על ישראל, שהוא שנה ב' של מלכות בבל. וכיון שעברה שנה זו ולא נבנה בהמ"ק, הבין דניאל שטעה, ושוב עמד על תירוץ הגמ', דאח"כ, אחר ע' שנה למלאות בבל תהי' פקידה, אבל רק פקידה בעלמא, ולא יהי' הבנין עד י"ח שנים אחר זה, למלאות ע' שנה מחרבן הבית.

ב. לפקידה בעלמא

כ' המהרש"א, דאף שנתבטל בנין בהמ"ק י"ח שנה, מ"מ היתה אז פקידה, שנתיישבו ישראל קצת מאז בא"י.

ג. כתיב חיל פרס ומדי וכתוב למלכי מדי ופרס

ודרש"י בגמ', אי מינן מלכי מינייכו אפרכי, וכו'. ופרש"י, דסמך פרתמים אצל מדי, ובקרא אחר סמך מלכי אצל מדי, לומר דפעמים המלכים ממדי, ופעמים האפרכי ממדי, וע"פ התנאי דאי' בגמ'. והק' הטורי אבן, מהכ"ת לומר כן, הרי מצד הפסוקים י"ל דלעולם בין פרתמים בין מלכים ממדי, ואין כלום מפרס. עוד הק', לפי פרש"י למה לא הביאה הגמ' תיבת פרתמים, הרי זהו ג"כ חלק מהדרשה. והוא ביאר דלא כרש"י, אלא דפרתמים היינו לשון שררה בכלל, ואי"ז ענין כלל לסוגיין, שיש הרבה מזה בכל מלכות. אלא אפרכי היינו המשנה למלך, ואין כאן אלא א'. ומלך ג"כ אינו אלא א'. וא"כ, כיון דבמקום א' כתיב פרס תחלה, ובמקום השני כתיב מדי תחלה, לכן דרש"י דהיכא דהמלך מא', המשנה למלך הי' מהשני, והיכא דהמלך מהשני, המשנה למלך הי' מהראשון. וכן פי' המהרש"א הלימוד, דדרשת הגמ' הי' מהא דכאן הקדים זה וכאן זה.

ד. חד אמר מלך פקח הי'

כ' המהרש"א דיש לבאר ע"פ מש"כ התרגום, שהי' מרד על אחשוורוש מקודם זה, וסעודה זו היתה דרך פיוס, ועפ"ז יש להבין מח' רב ושמואל בזה.

ה. אמר להם אמרו לי אתם

ויש להק', הרי שאלו ממנו לפי שלא היו יודעים, ומה השיב להם אמרו אתם. וראיתי מהלך מר' יעקב גינצבורג (ראש ישיבה ודיין בפראג בב"ד של הנודע ביהודה), הובא בספר תהלה ליונה (עמ' תמ) שביאר דש"י לקמן (ט'). היא דמתחילין לקרות המגילה מ"ב לילה ההוא", וביארה הגמ' דמשם תוקפו

של נס. וא"כ, לפי רשב"י, לכאן א"א לומר דהעבירה היא שנהנו מסעודת אותו רשע, דא"כ זהו תוקפו של נס, דזה הי' עבירתם ואפ"ה הצילם הקב"ה. אבל לאינך תנאי, דס"ל או תוקפו של אחשוורוש, מרדכי, או המן, שפיר י"ל דהעבירה הי' משום שנהנו וכו'. וא"כ, י"ל דהבין רשב"י דהתלמידים ס"ל כאינך תנאי, ולכן שפיר היו יכולים לסבור דהעבירה הי' מה שנהנו, והי' רוצה להראות להם דאפי' לדידהו לא א"ש לומר כן. ולכן אמר להו "אמרו אתם", ואמרו משום שנהנו, והק' להם דא"כ רק בשושן, דהיינו דאפי' לדידכו ק' לומר כן, אלא צריכין לומר שהוא משום שהשתחוו לצלם. וע"ע במהר"ל (הקדמה לאור חדש עמ' נח) מש"כ בזה.

ו. וכי משוא פנים יש בדבר

יש להק', למה הקשו כן רק על מה שאמר להם מפני שהשתחוו לצלם, הרי גם על מה שאמרו לו דנהנו מסעודת אותו רשע יש להק' ג"כ, וכי משוא פנים יש בדבר. וכ' הדברי שאול-חי' אגדות (לבעל שואל ומשיב) דלכא' עוד ק', מה היתה הקו' בכלל, הלא עשו תשובה, ואין דבר העומד לפני התשובה (וע' לקמן בזה). ועפ"ז ביאר, דבאמת על מה שנהנו מסעודת אותו רשע י"ל דכיון דעשו תשובה, אין שייך בזה קו' וכי משוא פנים יש בדבר. אבל זה הי' רק בנוגע למה שנהנו מסעודת אותו רשע, שהם חטאו והם היו יכולים לעשות תשובה. אבל במה שהשתחוו לצלם שפיר לא הי' שייך תשובה, שהרי אבותם חטאו, וא"כ אי"ז אלא כפוקד עון אבות על בנים, וא"כ מה מועילה תשובת הבנים על מה שאבותם חטאו וכבר מתו. ואף דלכא' ק' לומר כן, שהרי אין נענשין אלא באוחזין במעשה אבותם, אבל ז"א, שהרי זה בלא"ה ק', איך היו נענשים על עון אבותם. אע"כ צ"ל דשאני עבירה של ע"ז, דאפי' היכא דאינן אוחזין במעשה אבותם נענשים על מעשה אבותם, וא"כ י"ל דבזה אפי' תשובה לא מהני, ולכן הק' וכי משוא פנים יש בדבר. ועפ"ז ביאר תי' הגמ', דכיון דהם לא עשו אלא לפנים, א"כ שפיר מהני תשובתם, דלא הי' ע"ז ממש, אלא העבירה הי' רק מה שלא מסרו נפשם על קידוש ד'. ועוד כ' עפ"ז ליישב מה שהק' המהרש"א, למה פי' רש"י דהשתחוו לצלם היינו לצלם של נבוכדנצר, לימא על מה שהשתחוו להמן שעשה עצמו כע"ז.

ז. וכי משוא פנים יש בדבר

ולכא' קו' הגמ' תמוהה, האם יש דבר העומד בפני התשובה (וע' לעיל). וכ' היערות דבש (ח"א, דרוש ג') ע"פ מה דאי' בגמ' דהתורה אמרה אשר לא ישא פנים, וגם אמרו ישא ד' פניו אליך, והשיב ד', דבתורה כתיב ואכלת ושבעת וברכת,

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - מגילה

יב. (המשך)

להתפאר בכלי בהמ"ק, ולא הי' כוונתם להשתמש בהם רק משום שכבר נעשו חולין.

ז. והשתי' כדת של תורה

פרש"י אכילת מזבח מרובה משתי', פר ושלשה עשרונים וכו'. וע' תוס' שהק' על הגמ' מהא דאי' בנדה דכל שאכילתו מרובה משתייתו עצמותיו סכויין, וכ' השפת אמת דלכא' משמע דלא כרש"י, אלא כדת של תורה היינו שלא להשתכר אלא לשתות מעט, אבל שוב כ' דאולי גם תוס' מודו לרש"י בביאור דברי הגמ', אלא דס"ל דאנו לומדים מהקרבות דכן נמי על האדם להתנהג, ולכן הק' מהגמ' שם. [ולכא' מוכח לפרש כן בגמון, דאל"כ מהי בכלל המעלה דעשו כדת התורה אם אין שייך לאכילת האדם, אע"כ צ"ל כדבריו ברש"י.]

ומה שאחשורוש נזהר לעשות הסעודה כשל תורה, כ' המהרש"א לפי שחשב שמה שנהרג בלשצר, לא הי' משום שנשתמש בכלי המקדש, אלא משום שהשתכר בהם ביותר, ולכך הזהיר אחשורוש על כך שלא ישתכרו בהן, אלא ישתו בהן כדת של תורה.

וכלל ישראל מברכים אפי' על כזית או כביצה, דהיינו דהם מדקדקין להחמיר והולכין לפנים משורת הדין, אף אני אשא פנים, ונשיאת פנים זו היינו בתשובה [כמו דאי' בתרגום על הפסוק ישא ד' וכו']. וא"כ, בימי אחשורוש שנהנו מסעודתו, ע"כ עברו על דינים דרבנן, כמו יין סתם של עכו"ם, בישול עכו"ם, בשר שנתעלם מן העין, וכו'. וא"כ, כיון דלא הקפידו על דינים דרבנן, א"כ שוב לא זכו לנשיאות הפנים של תשובה, וממילא הק' וכי משוא פנים יש בדבר (וע"כ הבין היעירות דבש דכי הקשו לו כן, הבינו דהי' צירוף בין השתחויי' לצלם ובין הנאה מסעודת אחשורוש, ולא הי' הגזרה משום השתחויי' לצלם גרידא).

ח. וכלים מכלים שונים... יצתה בת קול ...

ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים

ויש להק', דא"כ למה באמת לא כלו גם אחשורוש משום הכלים כמו בלשצר (וע' לעיל בדף י"א מש"כ בזה מהשפ"א). וכ' המהר"ל (אור חדש על הפסוק כאן) דכיון דכבר השתמש בהם בלשצר ונעשו חולין, א"כ לא הי' נענש כ"כ. ומ"מ יצתה הבת קול ואמרה דשונים מה שעשו הראשונים, שהרי כוונתם הי'